

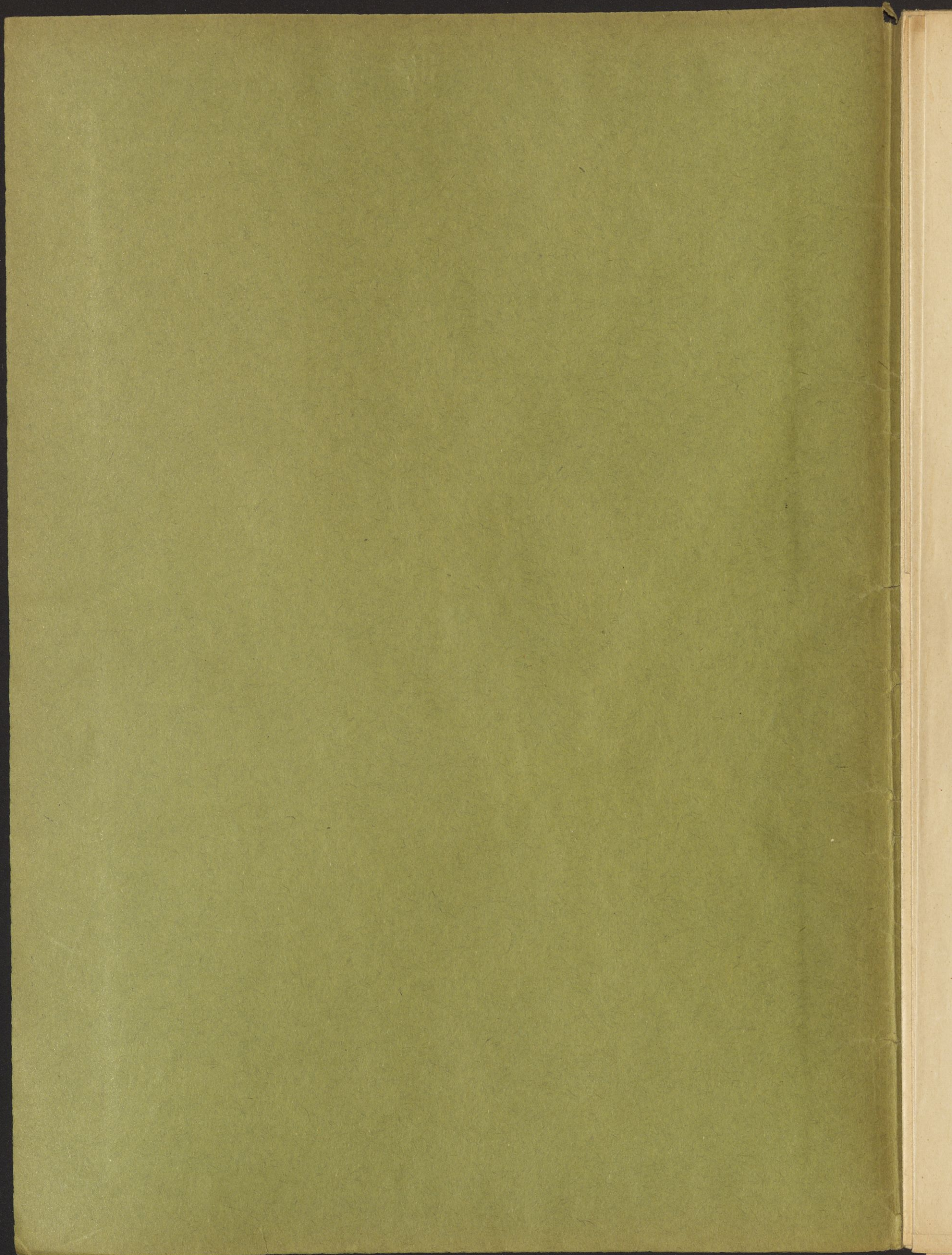
Narodne vezenine na Kranjskem.

Zbral Albert Sič.

V Ljubljani 1918.

Natisnila in založila lg. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

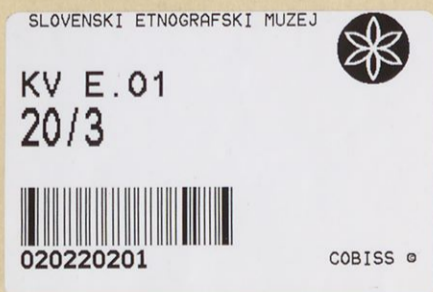

Narodne vezenine na Kranjskem.

Zbral Albert Sič.

Tretji del:
Bele vezenine.

SLOVENSKI
ETNOGRAFSKI
MUZEJ
LJUBLJANA

V Ljubljani 1918.

Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

K tretjemu delu.

V tretjem delu so vzorci belih vezenin.

Največ ornamentov tega dela je na pečah, nekaj pa tudi na raznih prtih in prticih. Motivi belim vezeninam so vobče posneti iz rastlinstva ter so ali naravni ali stilizirani. Le tupatam je videti vezene tudi kake male ptice. Na spodnji sliki (št. 1.) vidimo zgoraj vogal peče, spodaj pa prtich.

Peče so nosile žene in dekleta po vsem Kranjskem, a v različnih krajih različno zavezane. Dekleta na Gorenjskem, v Ljubljani in ljubljanski okolici n. pr. so imele v tri vogle zganjene peče zavezane krog čela tako, da je vezen vogel prosto visel čez tilnik, ostala vogla pa so potegnile križema pod viseči vogel in ju zavezale vrhu glave v pentljo, ki so jo zvale „petelinov greben“ („petelinček“). Žene pa so jih imele zavezane okoli brade; vrhu glave je bil namesto grebena voz, z navzdol visečima koncema.

Posebne fine vrste blago za te peče, „perkal“ imenovano, so dobivale vtihotapljenega iz Trsta (tedaj še ni bilo železnice), ki so ga kupovale kot angleško blago. Vogel, ki je visel preko hrbta, je bil preprosto ali bogato vezen. Sredi tega vogla je bila v diagonalni smeri vezena „roža“, krog te pa so bile simetrično razvrščene razne cvetke z viticami in listi. Nekatero peče, ki so jih nosile žene, so imele tudi ob obeh robih na desni in levi rože bogato vezen pas (glej pečo na spodnji sliki). Cveti in listi so bili prav pogostoma izrezani in podšiti s tuljem, v katerega je časih tudi vezilja vezla razne oblike. Vobče pa najdemo podšit tulj, kateremu so razne oblike tovarniško vpletene; take kosce so si vezilje izrezavale iz tulja. Nekaterim oblikam so pa tulj le našile¹, ne da bi jih izrezale. Prazni prostor krog rože je bil včasih izpolnjen s pikicami, z raznimi cveti ali s posameznimi vejicami (raztreseno cvetje).

Peče so vezle domače vezilje.² Nekatero so bile obenem tudi perice, a le za peče in za rokavce. Vezle so jih na velikih lesenih okvirih. Rožo so si izmislile in zrisale same na papir, in nato prerisale s svinčnikom na blago. Če je bilo blago tanko in vsled tega prosojno, so položile risbo pod blago in risale po blagu oblike, ki so prosojale. Če je bilo pa blago debelo in neprosojno, so iz svoje risbe na papirju izstrigle glavne večje oblike rože, položile potem ta papir na blago in ob robovih izrezanih oblik potezale črte po blagu; ostali drobiž, vitice, liste i. dr. pa so prosto pririsale. Slika št. 2 kaže risbo rože, risane za peče.³

Robovi peč so bili obšiti s čipkami. Te čipke so bile pri pečah iz starejše dobe ozke in na voglih nabrane, pri pečah iz mlajše dobe pa so bile kroginkrog nabrano prišite široke čipke. Navadne in cenene čipke so bile tovarniško delo, finejše in dražje pa so bile idrijske in belgijske (imenovane nemške) čipke. Nekatero peče so imele poleg obrobnihih čipk na notranji strani robov vzporedno z njimi tudi vstavljene, navadno tovarniške čipke (glej risbo št. 2).⁴

Peče so vezle naše vezilje ali po naročilu ali pa tudi za kupčijo.⁵

Nekako okoli l. 1865. so naše prednice začele nositi peče iz angleškega tulja, v katerega so bili motivi vezeni (vdelani) zgolj tovarniško.

Naše prednice so prvotno nosile peče, kadar se je bilo treba bolje obleči, vedno pa ob nedeljah in praznikih. Polagoma je pečo izpodrinila ruta. Danes nosijo peče le še ob posebnih prilikah, kadar nastopijo v narodnih nošah.

Prtiči (krstni, obhajilni i. dr.) so imeli navadno v sredi vezen Jezusov monogram, obdan z vencem. Ob robih pa se je vil rastlinski ornament, ki je bil posebno v voglih bogatejši. Tudi prtiči so imeli kroginkrog našite čipke (glej spodnjo sliko št. 1.). Vbodi so vseh vrst, ki se običajno uporabljajo pri belem vezenju: ploščati, kitasti, vozličasti vbod i. dr.

¹ V risbah so izrezane in s tuljem podšite oblike označene z gosto mrežo, neizrezane oblike z našitim tuljem pa so škropljene.

² V ljubljanskem prejšnjem predmestju Krakovo je vezla peče Katarina Babnik, roj. (1814.) Novak, v Trnovem pa Kolajbova Micka, ki je stanovala pri Jožefu Podkrajšku, vulgo Romaču, št. 27 (sedaj Vogelna ulica št. 5), in Katarina Dolenčeva, vulgo Frgolinova Katra, ki je stanovala v sedanji Cerkvni ulici št. 5; ti zadnji sta bili tudi perici za peče.

V Žabnici pri Škofji Loki pa je vezla peče Marija Kuraltova, teta mornarniškega župnika Janeza Kuralta. V Rudniku nad Kamnikom Marija Pobljšarjeva, vulgo Čerenova, teta g. župnika Iv. Vrhovnika (pred 80 leti) in v Kamniku Marija Samčeva (pred kakimi 60 leti). Drugih takih vezilj nisem zasledoval.

³ To risbo, staro nad 80 let, mi je preskrbel gospod župnik Ivan Vrhovnik v Ljubljani. Sploh mi je gospod župnik za to zbirko preskrbel več krasnih vezenin ter me s tem podpiral pri njeni sestavi, za kar se mu najiskrenejše zahvaljujem.

⁴ Ta vzorec sem sprejel v svojo zbirko, da se more tovarniški izdelek primerjati z ročnim delom, oziroma z risbami naših vezilj.

⁵ Peče in razne prte (tudi oltarne in druge pisano vezene) so nosile po kmetih prodajat posebne prodajalke. Taka prodajalka n. pr. je bila Marija Breskvar, vulgo Repacovka iz Krakovega.

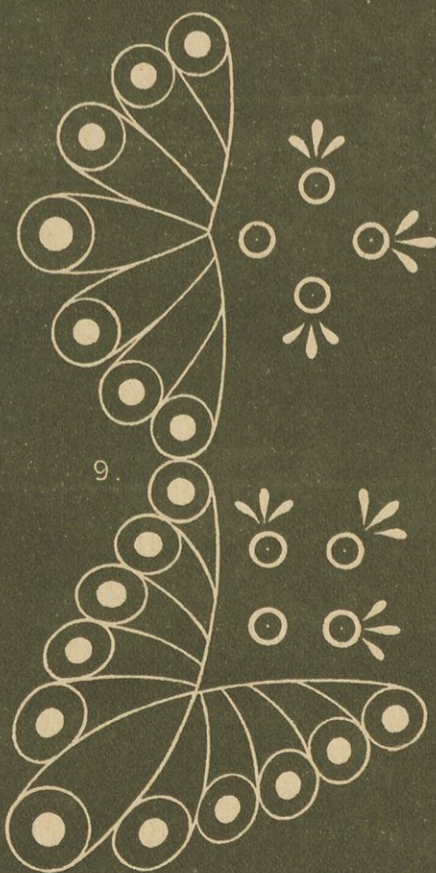
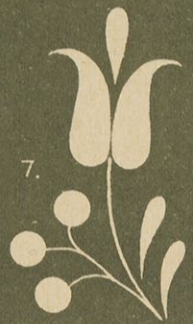
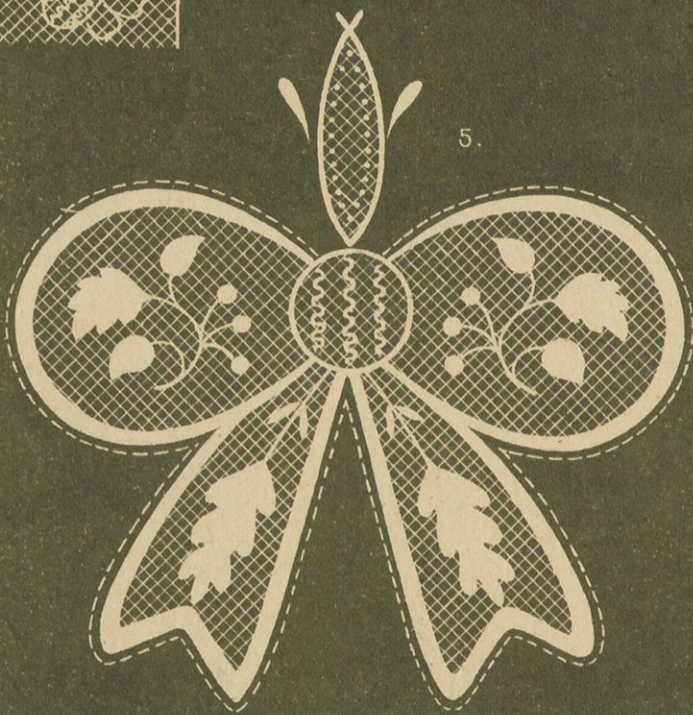
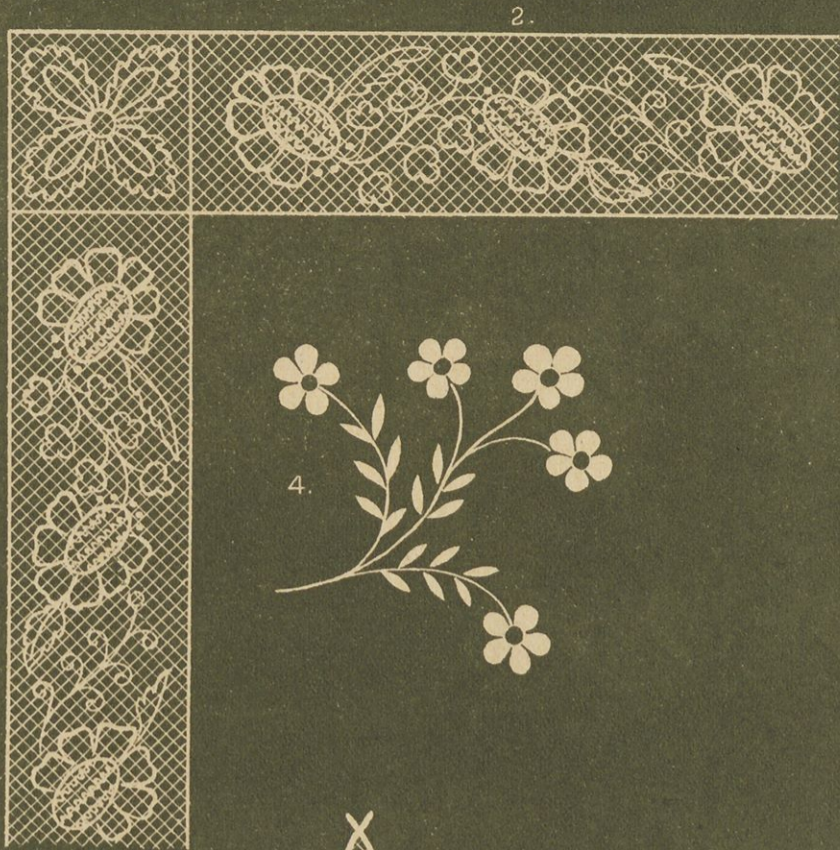

Slika 1. Zgoraj je v štiri gube zganjena peča tako, da je videti rožo in obrobní ornamentiran pas (dolžina 138 cm, širina 136 cm, čipke so 4 cm široke), spodaj pa je velikonočni prtíč (dolg 89 cm, širok 86 cm, čipke so široke 6 cm).

Slika 2. ($\frac{1}{4}$ nar. vel.). Izvirnik je iz zapuščine nekdanje vezilje Marjete Letnar, Gmajnica pri Komendi.

24

25

26

27

28

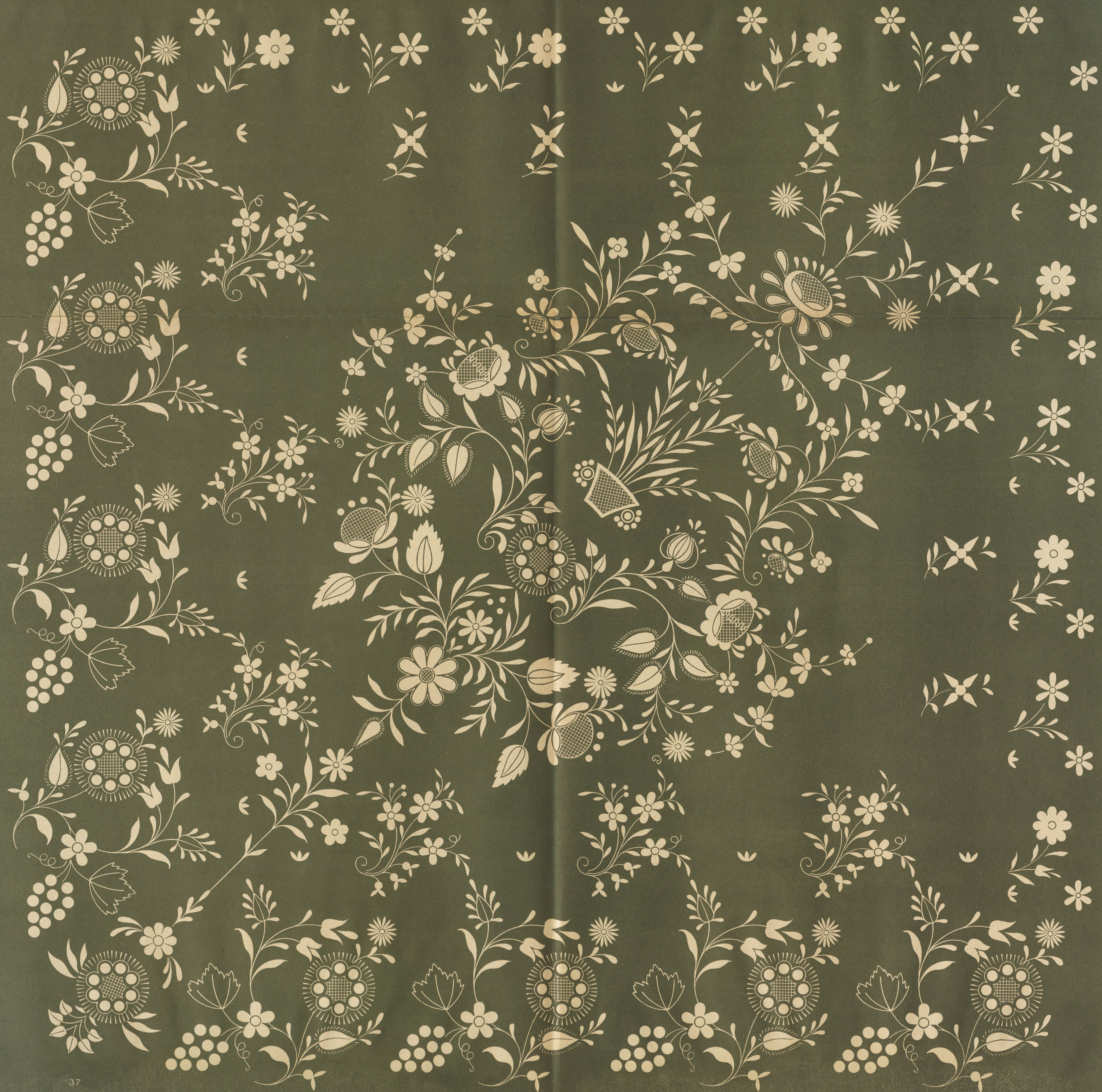
29

30

38

39

40

41

42

43

44

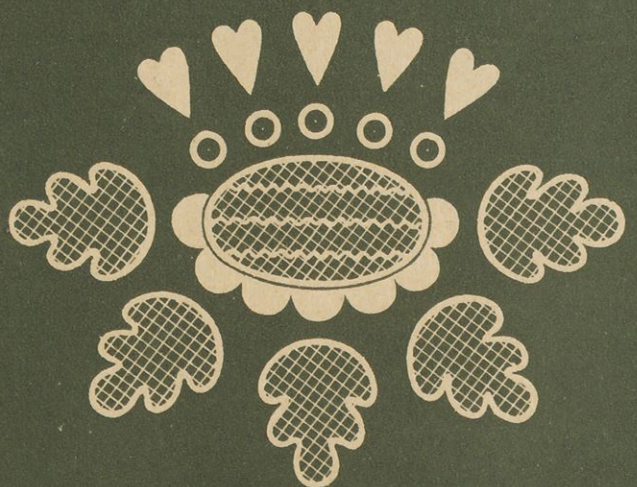
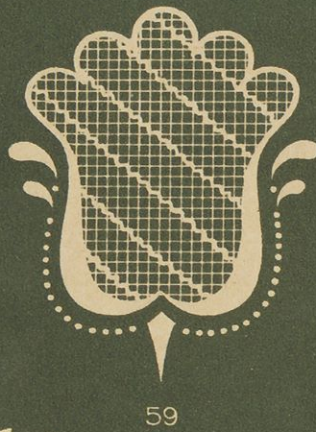
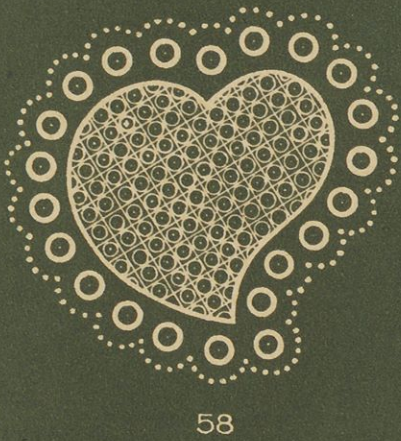
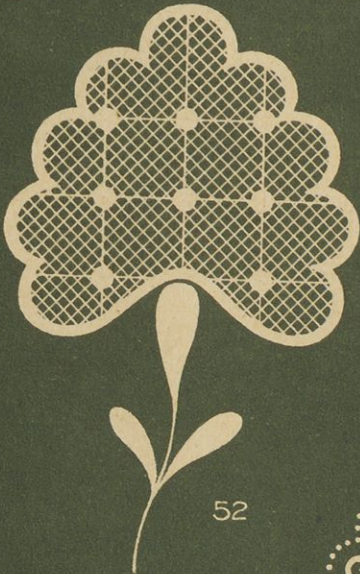
45

46

47

64

65

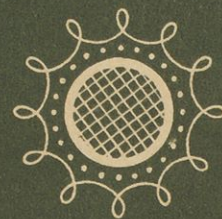
66

68

67

69

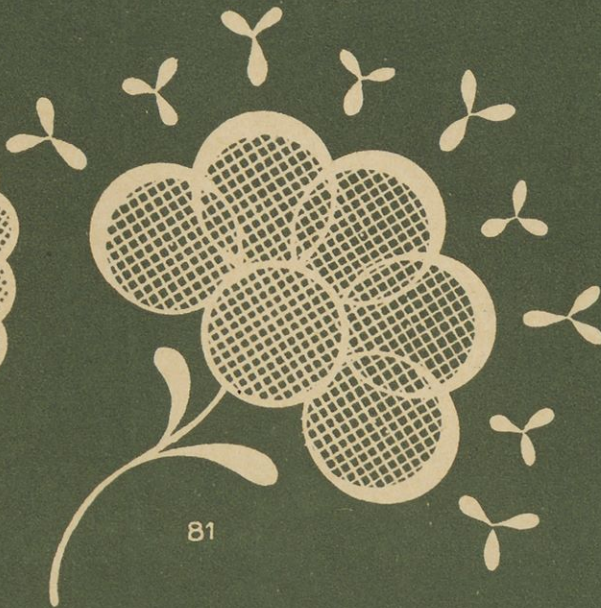

70

80

81

82

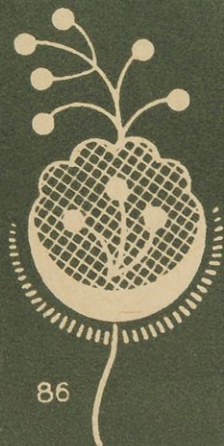
83

84

85

86

87

88

89

90

92

93

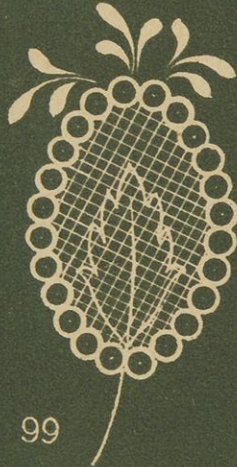
94

97

98

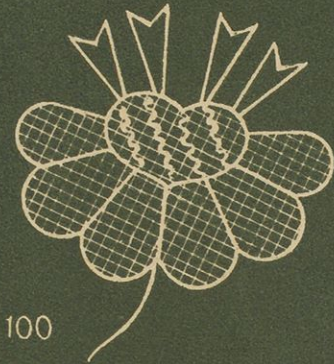
99

95

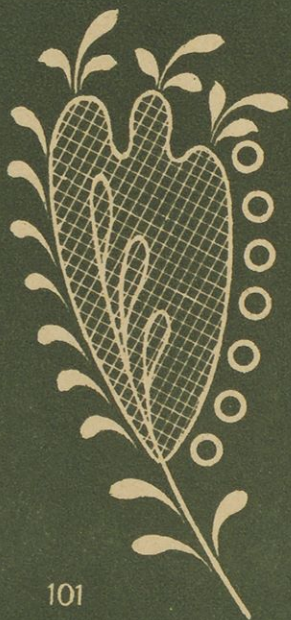
96

100

104

101

102

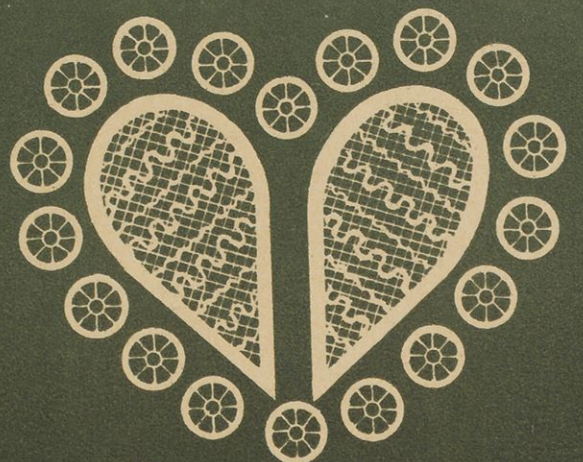
103

105

106

107

108

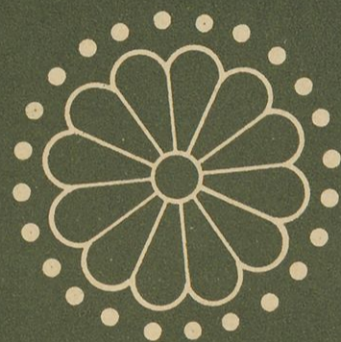
108 a

109

111

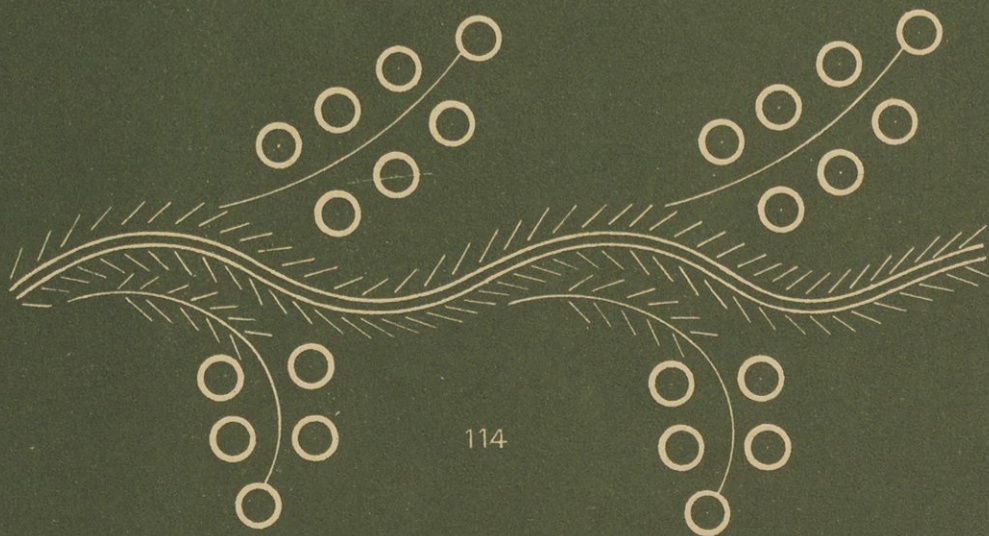
112

110

113

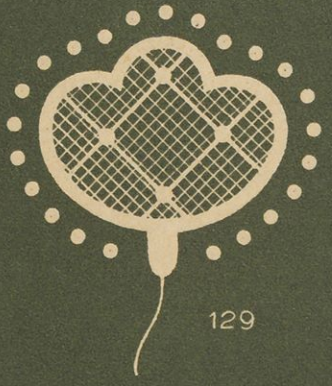
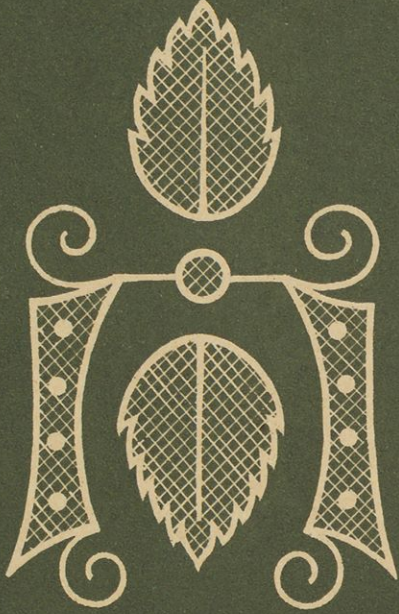
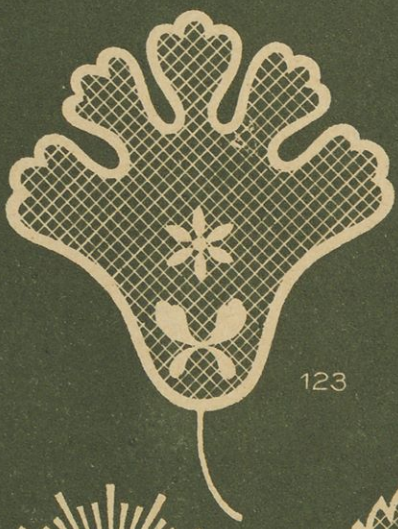
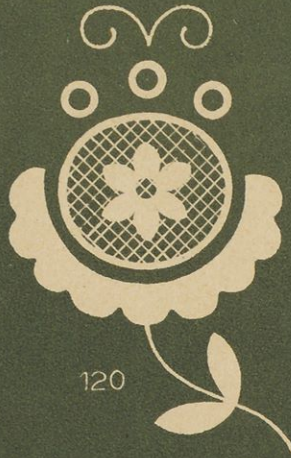

114

115

130

131

132

133

135

136

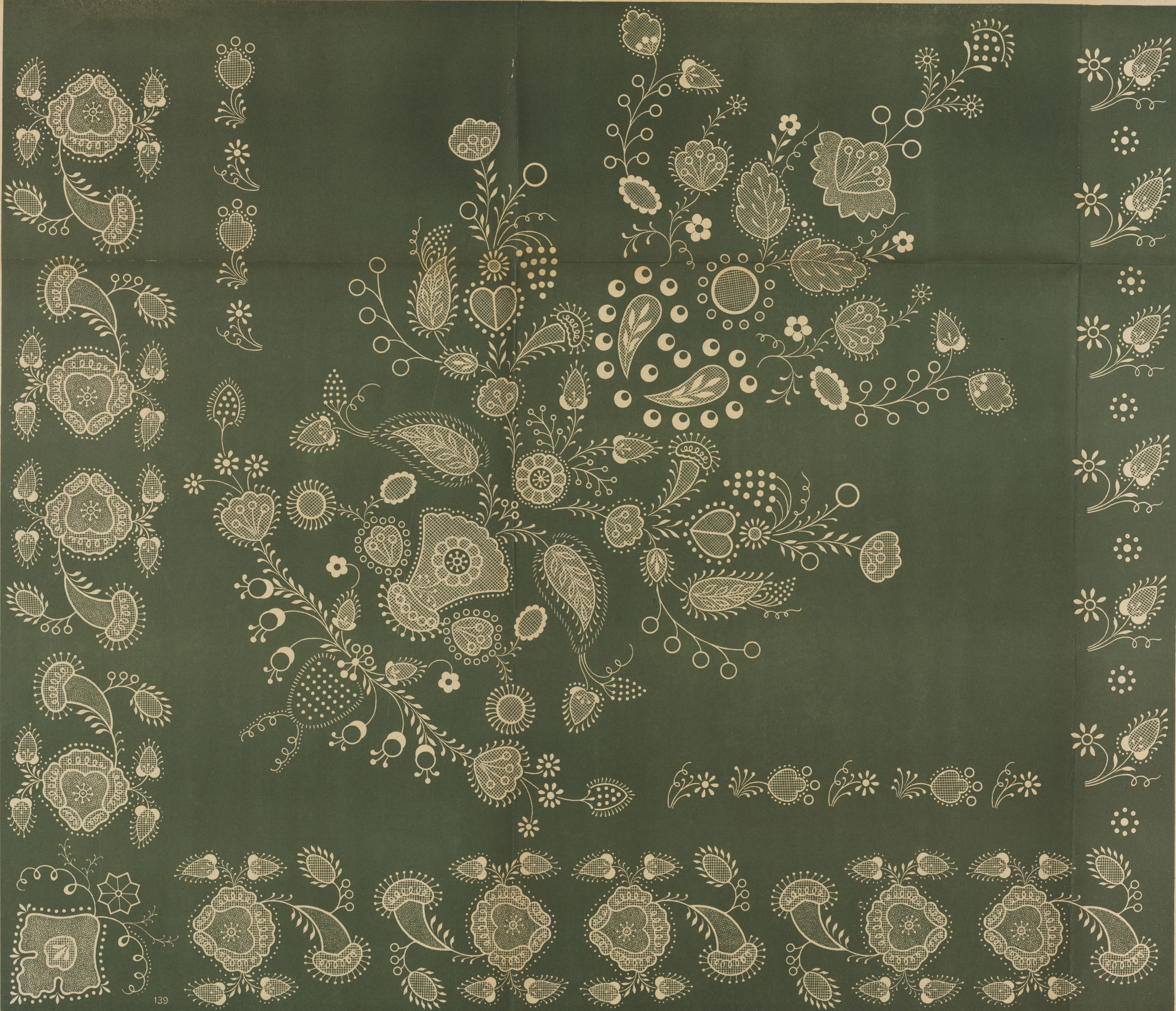
134

137

138

139

